

GO'RI AMIR MAQBARASI

Mirzayev Ikromjon
Qarshi davlat unversteti

ANNOTATSIYA

Ushbu moqolada mamlakatimiz hududida Sohibqiron Amir Temur va Temuriylar davrida bunyod etilgan me'morchilik obidalarining o'sha davr va bugungi kundagi ahamyati haqida so'z yuritilgan. Shuningdek bu madrasani bunyod etishda foydalanilgan naqqoshlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Amir Temur, Muhammad Sulton, Shayx Sayyid Baraka, Shohrux Mirzo, Mirzo Ulug'bek, Abu Toxirxoning "Samara" asari, Temuriylar davlati, Samarqand, me'morchilik, naqqoshlik, arxitektura.

O'zbekiston mustaqilligini har tomonlama mustahkamlash uning umumbashariyat tan olgan ma'naviyatini tiklash va yangi davr talablari asosida yuksak darajaga ko'tarishni talab qiladi. Bu esa mustaqil O'zbekiston tarixining barcha davrlarini chuqur o'rganish, tarixiy haqiqatni yuzaga chiqarishni taqozo etadi. Bu borada muhtaram prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev shunday degan edi: "Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyat"¹.

Vatanimiz tarixining ana shunday davrlaridan biri – jahon tarixida munosib iz qoldirgan Amir Temur va Temuriylar davridir. Amir Temurning Samarqandagi bunyod etirgan obidalaridan biri temuriylar sulolasining hilxonasi sifatida dovrug'i olamaga ketgan Go'ri Amir maqbarasidir. U Samarqandning Toshqo'rg'on mavzesida joylashgan. Bu yerda 1399-1400-yillarda Sohibquroning nabirasi valiixdi shaxzoda Muhammad Sulton nomidan madrasa va xonaqoh qurilgan. 1403-yil yosh shaxzoda Muhammad Sulton xarbiy safarda kasallanib vafot etgach, Sultoniya ko'milgan. Bir yildan so'ng uning jasadini Samarqandga olib kelib, vaqtincha madrasa xonxaqoxning gumbazi ostiga dafn qilingan. 1404-yilning kuzida Amir Temur g'arb safaridan qaytgach Muhammad Sulton uchun ushbu majmuoning janub qismidagi ayvonga tutash qilib sag'anali, aloxida tantanavor, serxasham bir maqbara qurishga farmoiysh bergan².

¹ Oliy majlisga qo'shma bayonotida yo'lagan bayoatidan. Sh.M.Mirziyoyev. 2018 yil.

² Temuriylar davrida turkiston ziyoratgoxlari. Bo'riyev O, Xo'jayev A, Qarshi 2022-yil 44-bet.

Usha yili 1404-yili Muhammad sulton madrasasi va xonaqohini birlashturuvchi xovlidagi janubiy ayvon oldida Temur buyrug‘ga ko‘ra katta maqbar Go‘ri Amir qurildi, (bu yerda birinchi bo‘lib musulmon dining ko‘zga ko‘ringan vakili Mir Sayyid Baraka dafin etilgan) keyinchalik bino Temuriylarning oilaviy daxmasiga aylangan, bu yerga Temurning o‘zi ham dafin etilgan. Unga Temurning o‘g‘illari- Umarshayx, Mironshoh, Shoxruh, nevaralari Mirzo Ulug‘bek va Muhammad Sulton hamda ikki kichik yoshdagi chevaralarining jasadlari ham qo‘yilgan¹.

Temuriylar avlodi XV asrda Go‘ri Amirga tutash bo‘lgan binoga hamda madrasaning janubi-g‘arbiy tomonidagi darsxonaga dafn etilgan. 1405-yil fevralda Temurbekning o‘zi ham Xitoy yurishi vaqtida vafot etgach u nevarasini yoniga dafin qilingan va maqbara Go‘ri Amir maqbarasini nomini olgan va shundan so‘ng ushbu obida temuriylar sulolasining xilxonasiga aylanadi. Unda Amir Temur va Muhammad Sulton sag‘analaridan tashqari sohibquroning ikki o‘g‘li Shohuh va Mironshox mirzolar nabirasi Mirzo Ulug‘bek Temurbekning piri Shayx Sayyid Baraka va maqbaraning qibla tarafidagi supa ustida Mir Sayyid Umarning sag‘analari ham joylashgan. U kishi tasavvuf ahlining ulug‘ namayondalaridan biri bo‘lib temuriylarga pir sanaladi².

Go‘ri Amir maqbarasi arxetekturasi dastlabki madrasa xonaqoh koplekisidan umumit tasviriy qurilishi jihatidan farq qiladi. Madrasa-xonaqada mutonosiblik va bezakning nozikligi ustin turadi. Maqbara esa kuchli arxitektura shakllarining soddaligi naqish motivlarining uyg‘unligi bilan ajralib turadi. Temur vafotidan so‘ng Mir Sayyid Baraka qabridan bir oz pastroqda marmar toshga o‘yib naqish solingan mozorlar paydo bo‘ldi, ularga Temuriylar avlodi dafin etilgan³.

Boburning takidlashicha dastlab Temurning nabirasi Muhammad Sulton Mirzo Samarqand qalasi janubida Toshqurg‘on- chaqarda madrasa qurdirgan. Muhammad Sulton halok bo‘lgach (1403-yil) Amir Temur uning xotirasiga maqbara qurish haqida farmon berdi. Bizgacha, asosan peshtoqli darvozasi bor hovli va maqbara binosi saqlangan. Arxeyologik tadqiqotlar natijasida maqbara hovlisining ikki yonida Muhammad Sulton qurdirga madrasa va honaqox chorsi hovlisining sharqiy va g‘arbiy tomonlarini egalangan. Hovlining janubida gumbazli maqbara joylashgan. Maqbara janubdan Ulug‘bek qurdirgan dalon (1424) orqali kiriladi. Maqbaraning chortoq tarhli ziyoratxonasi baland toqi-ravoqli, tapasi yozuv hoshiyalari va ichki gumbaz bilan qoplangan. Tashqi gumbazi 64 qobirg‘ali, baland poygumbaz (diametri – 15 metr balandligi 12,5 m) ga o‘rnatilgan⁴.

¹ Samarqand tarixi. Birinchi tom. Aminov M. U. Rashidov G‘. R. Toshkent 1971-yil 247-bet

² Temuriylar davrida turkiston ziyoratgohlari. Bo‘riyev O. Xo‘jaiyev A. Qarshi 2022-yil 45-bet

³ www.ilimlar.uz saytidan.

⁴ www.meros.uz saytidan.

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, Amir Temur davlatchiligining markazida xalq va davlat manfaati, inson omili turgani bois, bu davrda shakllangan siyosiy udum va an'analarning ijobiy jihatlaridan bugungi kunda ham keng foydalanish xalqning farovon turmushini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada A.Temur shunday degan edi: Agar bizning kuch-qudratimizga shubha qilmoqchi bo'lsang, biz qurdirgan imoratlarga boq. Biz Amir Temurning nafaqat harbiy sohada, balki ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda ham keng ko'lamli strategik islohotlar o'tkazganligiga asarlarni o'rganish jarayonida ishonch hosil qilish mumkin. U nafaqat hunarmandlar, balki olimlar, faylasuflar, din peshvolari va har qanday foyda keltiruvchi kasb egalarini qadrladi. Natijada bu davr tarixda Uyg'onish davri sifatida e'tirof etildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

- 1.Oliy majlisga qo'shma bayonati yo'lagan murojati. SH.M.Mirziyoyev. 2018-yil dagi.
- 2.Samarqand tarixi 1-tom. Aminov.M.U. Rashidov.G'R. Toshkent 1971-yil.
- 3.Temuriylar davrida turkiston ziyoratgaohlari. Bo'riyev.O. Xo'jaiyev.A. Qarshi 2022-yil.
- 4.www.ilmlar.uz.
- 5.www.meros.uz.